

dolkodó, kinek a gondolat, a szellemi tevékenység nem az agy renyhe kérődzését jelentette, a cselekvésre képtelen élet sovány és sápadt vigaszát, hanem igenis a legcselekvőbb életet, melynek első mozgatója az igazság keresése és végső célja az igazság megtalálása volt.

Es mindezt nem valami mesterséges rendszer megalkotásával érte el, hanem azzal, hogy az élet, a társadalom, az emberi lélek és a test törvényeinek pontos megfigyelését ragyogó elméje világosságába vonta. S hogy az érzékek érzékeny áramkörének villanásai és hidegen mérlegelő indulattalan ész munkája egyensúlyban maradtak, köszönhette végtelen alázatának és türelmének, ennek a fehér csöndnek, melynek nyugalmas fénye életszentségének legfőbb bizonyítéka és tanításának jövendő záloga.

A szenttamási világkép ma is érvényes. Nincs ma sem oly időszerű kérdés, melyre feleletet nem kapnánk tőle: az államforma, szabadság bonyolult kérdéseitől a legegyszerűbb gyakorlati problémákig, mint amilyen például a testnevelés.

Nem véletlen, hogy korunk legbájosabb és legszelleme-sebb költője, az angolszász Chesterton róla írta legszebb könyvét és Jaques Maritain, századunk egyik legjelesebb francia bölcselője élete céljául tűzte ki, hogy a tomista tanokat a modern élet válságának megoldására alkalmazza. Ezen munkálkodik a híres párisi Katolikus Egyetem s a párisi dominikánusok serege. De a magyar bölcséleti irodalom sem tétlen Szent Tamás több mint hatszáz éves tanításának hirdetésében. Az egész katolikus világon ismerik Horváth Sándor dominikánus atya fejtegetéseit e tekintetben.

Egy nemrég elhunyt nagy hírű bölcselőnk kevéssel halála előtt a vatikáni múzeumban ráakadt Szent Tamás egy kéziratára és órákig megrendült áhítattal betűzte a pókháló finomságú sűrű sorok rejtélyét. Tudjuk, hogy ez az emlék nem pusztán kíváncsiság kielégülése volt, hanem egy puritán élet szelíd örömi igazolása. Hadd mondjuk el mi is végezetül, hogy valóban isteni jel volt ez a Doktor, aki az emberi elme legragyogóbb erőfeszítését vitte végbe az igazság kérdésében. Bölcsőbbet nála alig találhatunk emberi történetünkben, mi csoda bátorítás tehát hívő lelkünknek az ő példája. Bölcs volt és alázatos, az Anyaszentegyház már életében Angyali Doktornak nevezte.

Füsi József

K Ö N Y V E K ROVATVEZETŐ RÓNAY GYÖRGY

Két könyv Kosztolányiról

Keves költőnk él annyira az „ifjú szívekben,” mint Kosztolányi. Legutóbb is két értekezés jelent meg róla: Baráth Ferenc és Szegzárdy-Csengery Józsefé.

Baráth Ferenc nem akar „meginthathatlan ítéleteket alkotni,” célja: „Kosztolányi műveinek lehetőleg részletes ismertetését adni, föltárni írói fejlődésének fázisait, lírája és prózája összefüggéseit, számotadni újságírói, nyelvészi, stilisztikai és műfordítói munkásságáról.” Gondosan elemzi végig Kosztolányi műveit, de a mélyebb kapcsolatokat csak ritkán tárja föl. Nem ment bizonyos tudományos elfogultságoktól sem: mindenáron „irányt” és „szellemtörténeti” tényeket keres, egyszerű dolgokat túlmagyaráz, olyanokat viszont elhallgat, amelyek Kosztolányi pályája, költészetének kialakulása szempontjából fontosaknak lászanak. Hogy Kosztolányi romantikus vagy nemromantikus lelki alkatú, végeredményben lényegtelen: arra vagyunk kíváncsiak, milyen volt, és nem arra, milyen „alkatokba” sorolható a német karakterológiai munkák kategóriája szerint. *Baráth Ferenc* a tudományos erőtől sokszor nem látja meg a fát: a mű és az egyéniség bonyolult egységét. Ha már „szellemtörténetről” van szó, szívesebben vettük volna annak megmutatását: milyen kapcsolatai vannak Kosztolányinak a korról, honnét ered, mit köszönhet szülőföldjének, utazásainak, hogyan alakult azzá, ami lett. Mindettől eltekintve: munkája lelkes és derék elemzés, számos finom megfigyeléssel, s mint az első teljességre igyekvő Kosztolányi-tanulmány, úttörő.

* *

Szegzárdy-Csengery József „Kosztolányi életművét szerves egységben szeretné megvilágítani. Fejlődéstörténeti szempontból óhajtja „tárgyalni” és — mert a költő minden mondani-valójával stílusát hangsúlyozza, — elsősorban stílustörténeti tanulmányt szeretne adni.” Alapos munkát végzett, könyvének értékét azonban, sajnos, erősen rontja borzalmas tudományos műnyelve, érthetetlenül homályos megállapításainak tömkelege. Százzsámra lehetne munkájából az ilyen képtelen mondatokat idézni: „Kosztolányi anélkül, hogy anyagát formába kényszerítené, átadja magát a formanyelv játékanak, mely kivallatja mondanivalóját s gazdag asszociációiban a lényegeset és esetlegest együtt bontja ki anyagából.” Ezek a tömör halandzsák kétségbeejtik az olvasót. Hová jutunk, ha ilyen tudományos bombasztokkal öljük meg íróinkat haláluk után újra és újra? Németes összetételek és olyan hátborzongató „tudományos fogalmak,” mint „formanyelv” és tájgyökér”... Ha ezt a magyar nyelvért harcoló Kosztolányi olvasná! Egynémely ilyen megállapítás és fogalom miatt a két szerző között vita is folyt. Ki vette a másiktól? Egyformán máshonnan vették mind a ketten: a tudományukat elárasztó lehangoló és lehetetlen szellemi germanizmus kelléktárából, a meghamisított, elrontott és hatodrangú „Geistesgeschichte” ócska és haszontalan bombái ezek; csak arra jók, hogy füstjük végérvényesen ködbe borítsa azt, aki körül tüzijátékot rendeznek vele. Irjunk egyszerűbben, világosabban, bátrabban, kevesebbet kacsintva

a „Geistesgeschichte” sokkalós germán kézikönyveire, — mindjárt áttekinthetőbb lesz a világ és mindjárt vonzóbb az irodalom. Mert az irodalomban mégis fontosabb az irodalom, a mű, mint a köré fűjt zavaros miszticizmus.

Chopin egyik levelében van egy érdekes szakasz. B-dur variációit egy német taktusról-taktusra „taglalta” (zergliedert). Szegény Chopin kétségbeesve tiltakozik ez ellen a belemagyarázó okosság ellen. „Sterben könnte man bei dieser Phantasie des Deutschen” — írja. Ne pusztítsuk bele Kosztolányit a német alaposágba, hagyjuk meg annak, ami: nagy, megragadó művésznek. Tudomány, irodalom egyformán csak nyer vele. És Kosztolányi lelkes fiatal kutatói is nyerni fognak, ha levetik csikorgó, ormótlan vértjeiket és a „Handbuchok” és „Einleitung”-ok helyett inkább magát a művet tanulmányozzák.

Rónay György

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: SZEPTEMBERI ÁHITAT. (Révai.) A posztumusz-kötet kiválóan jellemzi Kosztolányi költészetét, feltárja művésze tudatosságának, színesbülésének, elmélyülésének egyes fázisait, de: híven jellemzi a huszadik századbeli magyar költészetet is. Mert a Szeptemberi áhítat áthalad mindazon a költői állomáson, melyen az új magyar költészet áthaladt. Tájak, ízek, hangulatok, egyéniségek tarka és színes sokadalman jutunk át, ha elejétől végig elolvassuk Kosztolányi utolsó verseskötetét.

A kiindulópont a kilencszázas évek édeskedő és sanszonok felé hajló lágyága. Az ifjú Kosztolányi gyakran a Heltai Jenő-féle kellemes és érzelmes dalokból merítette az ihletet. Horizontja azonban egyre tágult és kereső ösztöne a nyugat költésze felé siklott át. Az öntudatosodó Kosztolányi festményhatású verseit az 1908-as évek impresszionizmusa színezi. A színekben tobzódó impresszionista költészet elsősorban vizuális jellegű, ilyen Kosztolányié is, aki egyelőre csak látott, de nem hallotta meg legbenseje harsány és hívó hangjait. Mikor felfedezte a lelke mélyéről előtörő hangokat, egyre zengőbbé, keményebb kötésűvé lett: versei

inkább akusztikussá váltak.

Művészi szempontból az utóbbi csoportba tartozó versei értékesebbek, a köztudatban mégis elsősorban azokat a verseit ismerik, amelyek jellemzik ugyan, de nem a legelőnyösebben. A szegény kisgyermek panaszainak hangja már-már modorra vált s ezt önmaga is jól tudta. Azért hagyta ki későbbi köteteiből az olyan verseket, amilyenek ebben a kötetben még nagy számmal találhatók meg. Hogy az impresszionista ábrázolást, a versek tiszta hangulatiságát nem tartotta méltónak fényes tehetségéhez, azt, mint élő tanu, éppen a Szeptemberi áhítat bizonyítja. Ezt árulja el a kötet megannyi műhelytanulmánya, verses forgácsa, mely a sajátosan Kosztolányias művészet kialakulása közben hullt le munkaasztaláról. Hogyan elégedhetett volna meg egy ötvöshajlamú, csiszoló-szenvedélyű költő az élet spontán ábrázolásával? Érezte, hogy a gondolatnak érnie, nemesednie kell, ki kell fornnia magát, mint a vastagon folyó drága boroknak. Igazolást keresett a versek, a gondolatnak pedig esztétikai létjogosultságot. Homo aestheticusnak — szépért élő embernek — vallotta magát a Babitsi homo moralis-szal — erkölcsöt kereső emberrel —

szemben. De vajjon nem a legmagasabb fokú morális öntudat, erkölcsi kényszerérzet szükség-e ahhoz, hogy föléje emelkedjék a szépség egyetlen követelményének s erkölcsöt kívánjon meg a művészetben — a versben? Mert szenvedni akart a versért, kínosan vérezni a morális kötelezettség súlya alatt. Az az átmenet, mely elválasztja egymástól az impresszionizmust és annak ellentétét, az expresszionizmust, becsületes és bátor fordulat volt a művészetben. Ez a páfordulás az olvasó megbecsüléséből és értékeléséből fakadt: többet akart adni a pusztá szépségnél: elvet, eszmét, igazságot. A kiterelvényesedett Kosztolányi-költészet ez: esztétikai és etikai értékek megvalósításáért folytatott harc, — amiben Kosztolányi élete árán ugyan, — de győzött.

Győzött. Mert a látó költő szemlélődő költővé mélyült; a formaművész a boszorkányos technikai fogások helyett a gondolatok és az érzések ünnepélyes körmenetét választotta. Jelzői erőssé és lényegessé váltak. Fiatalkori jelzői néha a festett ruhák benyomását keltik, melyeket le lehet vetni és más szóegyhéségeket lehet beléjük öltöztetni. Utolsó verseiben, melyek közül néhányat a posztumusz-kötet is közöl, a jelző ráforr a jelzett tartalomra, szinte együtt születik vele. Utolsó versei részben ezért olyan biztosak, megfellebbezhetetlenek és súlyosak. A szegény kisgyermek panaszai: a hangulatok világát érintik, a Szeptemberi áhítat című verse — ahonnan a kötet a címet nyerte —: az ember leglényegébe pergeti le súlyos szavait. Olyan tájakig, amelyeket az ember sohasem ismerhet meg teljesen.

És vajjon milyen rétegekből fakadt ez a költészet? Ismeretlen, kiismerhetetlen rétegekből. Kosztolányi egy kicsit mindig titok marad. Hogyan tudott játé-

kos lenni és véres mélységekig lehatolni? Hogyan lehetett lényegében szonos és mégis mindenütt átúzó, egyre alakuló, mint ahogyan ez a kötet is tanúsítja? Hogyan lehetett olyan siklékony, amilyen volt? — Megfejtethetlen kérdések.

Az új kötet csak tovább bonyolítja a kérdéseket, de feleletet nem ad. Ellenkezőleg, új problémát vet fel: hogyan tudta átmenteni saját egyéniségét a sok költői irány leskelődő veszélyei között?

Baráth Ferenc

SZÉKELY JÚLIA: A REPÜLŐ EGÉR. (Genius.) Nehéz feladat elé állította az írónőt eredeti és szellemes ötlete: mikor a regény elkezdődik, a főhős, Balog András, jómódú, gondtalan életű, 28 éves fiatalember már csak a rendőri krónika öngyilkos-rovatában szerepel. Tizenketten állanak meg elgondolkozva ennél a halálesetnél: a rikkanes, a rendőr, a Délibáb-utcai villa házmestere, bátyja, sógora, apja, anyja, tejtestvére és későbbi szeretője, ettől született törvénytelen, hat éves fia, a család öreg háziorvosa, újságíró barátja és végül pap nagybátyja. Az ő monológjaikból rajzolódik ki mind élesebben a halott jelleme és sívár, szomorú élete. A hozzátartozókban kivétel nélkül felébred a kérdés: mennyiben okai az öngyilkosságnak, de mind talán kibúvót, hogy elaltassa lelkiismeretét. És alapján igazuk is van: nem külön-külön okai, hanem együttesen. A szereplők közül egy sem érti, miért kellett meghalnia Balog Andrásnak. Az olvasó azonban tisztán látja, hogy egy ilyen környezetben élő és ily mértékű alsóbbrendűségi érzésben szenvedő lélek, aki talán sohasem hitt Istenben, soha nem érezte a szeretet melegét, soha nem tudta megközelíteni azt, ami lelkében mint eszmény élt, — ez az ember mást nem választhatott.

A lélekelemző regény tárgya

mindig különös volt. A főhős ritkán normális, vagy legalább az elemzett szenvedély — Balzacig csaknem kizárólag a szerelem — elút a rendestől. Hála századunk nagy felfedezésének, a freudizmusnak, ma már egyre szaporodik az olyan regények száma, amelyek a legváltozatosabb lelki nyavalyák klinikai eseteit írják le. Jellegetesen a mi anyagi, lelkibeteg századunk regénye *A repülő egér* is. Végre is: az örök emberi misztérium, a halál suhint haszájával a szereplők közé, de egyben sem borzong semmiféle másvilági nyugtalanság, csak a papban, de az ő lelkében sem háborog az a vihar, melyet elvárnánk egy papnagybácsitól.

A görög sorstragédiáknál is végtetesebben pusztul el a gyenge, akaratnélküli főhős ebben az anyagi környezetben, ahol a családtagok szeretete csak abban nyilvánulhat meg, hogy pénzzel segítik egymást, mert lelkileg örökre idegenek maradnak. Külön-külön — a főhóst is beleértve — minden szereplő lehetséges alak, de így összeválogatva valósággal lelki nyomorékok között érzi magát az ember. Mindenki, aki életében körülvette a szegény áldozatot, nyugodtan járhatna pszichoanalitikushoz, vagy még eredményesebb volna, ha elmenne és keresne egy lelki vezetőt, de lehetőleg nem a regényben szereplő pater Juliant...

A tragédiát még teljesebbé teszi az, hogy nem tudunk hinni pater Juliánnak: apja halála nem menti meg fiát, Szabó Béluskát a hasonló sorstól. Tudjuk apja leveléből, hogy a gyermekben is benne van már „a vágyakozó, szegénykező megaláztatás” és az első ütést is megkapta már lelke, mikor hallotta, hogy nagynénje fattyúnak nevezte: még nem tudja, mit jelent a szó, de jól megjegyezte és meg fogja kérdezni, ha egyszer felnő.

Mindez végső elemzésében nem hiba, hiszen kell, hogy a

regény visszatükrözze korát. És *A repülő egér*, ha talán torzítna is, de visszaveri egy társadalmi osztály szomorú képét. Nagyobb kár, hogy nem sikerült a monológok széles skáláján mindig megütni az igazi hangot. El kell ismerni, hogy a feladat is rendkívüli volt: tizenkét különböző korú, társadalmi állású, műveltségű és jellemű alakot úgy beszéltetni egy tizenharmadikról, hogy mindegyik önmagát is jellemezze: olyan feladat, mely nagy gyakorlatot, emberismeretet és még több élettapasztalatot követel. A kevésbé sikerültek (a rikkancs, a kis Béluska, Tibor) mellett ki kell emelni a sógor nő remekbe készült fejezetét. Ez a rész figyelemreméltóvá teszi a regényt a nagyszerű formai megoldás ötletén kívül. Mert ne feledjük, hogy új formát találni már magában véve is nagy dolog.

A fiatal írónőnek ez az első elbeszélő munkája és a kezdet szép teljeseget ígér. *Zigány Miklós*

KERÉK MIHÁLY: A MAGYAR FÖLDKÉRDÉS. (Mefhosz könyvkiadó). A Mefhosz ez év elején alakult könyvkiadó és terjesztő vállalatának első terméke ez a könyv. Kitzűött célja felé — az egyetemes magyar életet szolgálni — időszerűbb és fontosabb kiadvánnyal nem is indulhatott volna el. Legsürgetőbb, de egyben legbonyolultabb problémáink egyike a földreform, mégis meglepő a tájékozatlanság, főleg az elfogultság ebben a kérdésben. Kétszeres örömmel üdvözljük tehát Kerék Mihály kitűnő munkáját, mely szakszerűsége mellett a nagyközönség számára is alapos, biztos és tárgyilagos eligazítást nyújt. Az ifjabb nemzedékből nagyobb hivatottsággal és hozzáértéssel erről a kérdéstről valóban aligha szólhatott volna más. Kerék Mihály másfél évtizede kíséri figyelemmel a magyar föld sorsát, ő ma a magyar földkérdés egyik legalaposabb ismerője.

Könyve három részre oszlik. Az elsőben történeti áttekintést ad a magyar földkérdésről, leg- részletesebben — és minden oldalról kritikailag megvilágítva — a közelmúlt telepítési törekvéseiről és törvényeiről. A bevezető fejezetben a mai Magyarország települési viszonyainak, a török hódoltság korától a kiegyezésig való kialakulásáról szólva, helyesen mutat rá a tizennyolcadik századi településeknél nemzetünkre következőkben anynyira tragikus mivoltára.

A kiegyezés évében nyolc falut létesítettek (21. l.-on elírás: Rudolfsgrad, helyesen Rudolfsgrad, később Rezsőháza), a következő másfélévtizedben azonban az állami települések majdnem teljesen szüneteltek, míg 1894-ben megszületett a — kishatású — első magyar telepítési törvény. Ezekre az évekre esik a nemzeti gondolat előtérbe nyomulása a telepítésekkel kapcsolatban. Egyébként a liberális szellem nem kedvezett az egészségesebb birtokelosztási törekvéseknek; csodálatos, egyben tragikus, hogy még Tisza István is mennyire érzéktelen volt e tekintetben: határozottan ellene volt minden tervszerű telepítési akciónak. Pedig 1907-ben megjósolta Vargha Gyula: „Mint a sár, a vakolat le hull a falról, úgy fognak lehullani egész területek Magyarországon testéről, ha okos telepítési politikával a magyarságot meg nem erősítjük“ (85. l.). Az úttörők közül főleg Darányi Ignác nevét kell kiemelni, az egyháziak közül Prohászka és Giesswein Sándort.

Az 1920-as földbirtokreform voltaképp kompromisszum: egyrészt a földéhséget akarta lecsillapítani, másrészt a nagybirtok rendszer fennmaradására törekedett. A kérdést nem oldotta meg. Kiáltóbb hibái: a közép- és kisbirtokhoz is hozzányúlt, a helyi jelentkezők arányából indult ki és nem a nagybirtok arányát vette alapul, az egyéneként jut-

tatott föld átlaga 1½ hold (!) volt, nem volt meg továbbá az állattartás lehetősége. Ma már szinte közmeggyőződés birtokviszonyaink megváltoztatásának szükségessége. Az 1936-ik évi telepítési törvény lassú menetű, nem gyökeres, és a hibákat ez sem szünteti meg.

Ervek és ellenérvek címmel a könyv második részében a jelenlegi helyzetet taglalja (egy-két kiragadott adat: ötdéfmilliónyi földművelő közül három millió a nincstelen, illetve, életképtelen parcellabirtokos, míg 5.7 millió holdon 3392 birtokos osztozik, a (csonka) ország összterülete kerékszámában 16 millió kat. hold). Majd sorra cáfolja az ellenvetéseket, egyben nyomós érvekkel utal a földreform szükségességére. (A könyv tárgyilagosságából és komoly hangjából kirí az ilyesmi: „a sok kód és homály, amelyet a középkor némely ittfelejtett rekvizitumai gerjesztenek...“ Kikre érte?)

A földkérdés bonyolultságát hangsúlyozva, a vele kapcsolatos szerteágazó érdekeket tekintetbe véve, a tudós szerző figyelemreméltó földreform-tervvel lép elő könyve utolsó lapjain. Így összegezi a fontosabb mozzanatokat: a fölosztandó terület 3.2 millió kat. hold, 380 ezer család jutna földhöz, részben kishaszonbérletek (földbérlőszövetkezet) útján, 160 ezer kapna házhelyet; a telepítés mellőzhetetlen; a reform lebonyolításának ideje tíz év, végrehajtója egy kormánybiztos, a függetlenség, felelősség és szakszerűség hármaskörének követelménye alapján: pénzszükséglete 70—75 millió, melynek egy részét az ipari részvénytőke egy részének kisajátításából fedezné, hogy ne csak a birtokos osztály rozzon áldozatot, de a nagytőke egyéb faja is. Az egyházi birtokról szóló, egyébként mérsékelt hangú lapokhoz azonban legyen szabad megjegyeznünk: a korszellem kétségtelenül mindennemű nagybirtok elaprózásá-

nak kedvez, mégsem szerencsés gondolat föltétlenül káros hatásúnak mondani az egyházi birtokot, mely az összes birtokok közül vitathatatlanul leginkább szolgálta ezer éven át és szolgálja ma is a nemzeti kultúrát, a nemzeti érdekeket. Hibák mindenütt vannak, emberek vagyunk, de a jóhiszeműséget kétségbe vonni itt van a legkevesebb alap. Ha a nemzeti érdek úgy kívánja, az egyházi vagyont is szívesen meg fogja hozni áldozatát.

A kiváló képzettségű szakiró előszavában reméli, hogy tanulmányát „talán megértéssel fogadják azok a széles rétegek, amelyekben a magyarság egészséges életösztöne és élő lelkiismerete lakozik és amelyek reális alapon jobb, igazibb, biztosabb magyar lét után kíváncsiak.“ Ezért fogadjuk mi is örömmel. A földkérdés itt kopogtat az ajtónkon, elodázni talán végzetes lenne, kibujni alóla nem lehet és nem szabad. Szociális belátáson kívül más szempontok is javasolják. A történelem tanúsága szerint is a parasztság fajiságunk igazi őrzője, megerősítése nemzeti érdek, ettől várható az erős középosztály kifejlődése, azonkívül a felforgató eszméknek is nehezebben lesz talajuk. Az elszakított területekre is nagyobb vonzóerővel bír egy kifogástalan szociális berendezettségű ország, mert reméljük, hogy a földkérdés gyökeres megoldása csak első lépés lesz az e felé vezető úton.

Zimándi Pius.

DEKÁNY ANDRÁS: TÁTRAI TÜZEK (Singer és Wolfner). Dékány András hisz az életben, szépnek és irodalmi anyaggá alakítható valóságnak tartja, tehát képzeletét nem kell a fantasztikum birodalmába küldenie, nem kell erőszakos harcot folytatnia az „anyagért“, mert „anyag“ mindig van, csak fel kell fedezni. És aki az életben igazán hasznosítható anyagot ta-

lál, époly joggal nevezheti magát írónak, mint az, aki a képzelet élményeit vetíti bele az élet kereteibe — jól vagy rosszul. Mert hiába fedez fel valaki egy légtüres térben fogant kitűnő ötletet, ha nem találja meg hozzá az összhangzó keretet; hiába van esemény, ha nem megfelelő tér- és időkeretben illesztjük bele. És hiába van keret, ha nincs benne kép.

Dékány András a divatos öletprezselések, a mesék erőszakos kicsikarása helyett egyszerűen az életet ábrázolja. Nem keres-kutat lázas kopószenvédelelyel, nem csúreszavarr, nem vegyelemez: mér, hozzáad, kivon, elegyít, vegyíti — csak ír. És tolla alatt az élet elevenedik meg: színesebbek lesznek a színes virágok, zamatosabbá válik a novellák tátrai pásztoralakja; érzékeink elé vetődnek a „nedvesorrú“ bárányok, a fenyevesek halatlan romantikájában épült kunyhók, a hegyek — a sokat emlegetett Lubi is — és érezzük az élet józan valóságát. De mást is érzünk: azt, hogy az élet önmagában is kitöltheti a novella kereteit. Dékány András nem azt az írói elvet vallja, hogy: „a novella legyen olyan, mint az élet“ — hanem: úgy ábrázolja az életet, mintha novella lenne. Mintha az élet szándékosan novellát akarna írni, kikerekíteni. Szinte hihetetlen, hogy ezek a novellák nem a szintiszta valóság megírásai. Mert minden sor annyira életszerű, annyira a valóság benyomását kelti, hogy az olvasó habozás nélkül bele tudna lépni ezeknek a novelláknak a világába, megtalálná bennük a helyét és jól érezné magát benne.

Ha pedig ez a kötet nem a valóságot, a felvidéki származású Dékány Andrásnak nem a valóságos élményeit, átélt történetesekeit dolgozta fel, az író érdeme annál nagyobb, mert ez esetben arról győzi meg az olvasót, hogy ismeretanyagát reprodukál-

ni is tudja. Hogy: művészi ösztöne, kritikai érzéke annyira uralkodik írói tehetsége felett, hogy lírai ösztöneit csak a legritkább esetben engedí szabadon feltörni, akkor, amikor az emlékezés élményei megnyitják az érzések lefojtott zsilipjeit.

Ez pedig nem véletlen. Hiszen fiatallása éve ezernyi emlékekkel láncolják hozzá a Felvidékhez, amelynek levegőjében élte ki fegyelmezett romantikus hajlamait. Mert itt-ott novelláskötetében, de egyéb alkotásaiban is — Arany-sziget — fel-felcsillan a romantika s mintegy ellensúlyozza Dékány józan és fellegvárakat nem ismerő reális életérzését.

Épen józansága, ércesebb veretű művészet, ember- és társadalom-szemlélete mentette meg egy olyan hibától, melytől a cím alapján — közvetlenül a felszabadulás után — bizony-bizony tartani lehetett. Attól nevezetesen, hogy a hazafiság harcra kerekedik az íróval és az irredentizmus két vállra fekteti az írot, a nem-nem-soha halmazai eltortalaszolják az írói véna szabad folyását. Ez nem következett el: ez is a józan mértéktartás dicséretes eredménye.

Ezzel szemben komoly kifogásolni való is akad a könyvben: az életábrázolás néha-néha már nagyon akartá, túlságosan öncélúvá válik. Az író szeme olyan mozzanatokon is megakad, melyek zavarják a novella cselekményes menetét, veszélyeztetik az eseményességet és meg is támadják. A természeti leírások szépek — a megfelelő mértékben. Itt-ott talán túloz a szerző, egészen véve azonban kellemes munkával lepte meg az irodalmat.

Baráth Ferenc.

PÁSZTOR BÉLA: MÉREGKÖSTOLÓK (Vajda János Társaság). Pásztor Béla versei egy új költői világba vezetnek bennünket. A kötetben lévő hatvan versről talán a legtalálhatóbb jellemzés:

egy költő lázas víziói. Pásztor Béla minden erejével igyekszik vízióit a normális emberek számára is hozzáférhetővé tenni és ez többnyire sikerül.

Irodalmunkban egyetlen hozzá hasonló régi vagy új költőt sem tudok megnevezni. Egyes versek talán rokonságban állnak vele, de mint költő egyedülálló és egyet vall: a képzelet korlátlan uralmát.

Versei ennek a hitvallásnak megtestesítői. A költő minden bilincset leráz, minden korlátot ledönt, távol áll minden valóságtól és csak álmainak él.

Látomásai minden józanságot kétségbe vonnak. Képei gyakran groteszknak tűnnek fel:

„A sárgatollú hold
Mint bagoly bűg a fán.“

A hold állandó ihletője, de verseiben nem azért tűnik elő, hogy szerelmesével andalogva megbámulja — a szerelem hiányzik költészetéből — hanem, mint valami házi istenséget úgy tiszteli és féli.

De nem csak egy versében találunk ilyen képeket, egész költészetén végigvonul. Házbontáskor című versében ilyen ötletekre bukkanunk:

„A kapufélfa arcra dől
A küszöb elszalad
A lópatkón, mit rászögelt
A régi áhítat.
Majd nyögve térdre omlanak
A barna tűzfalak
S a fali tücsök éneke
Is meztelen marad.“

Ebben a külön és egyedülálló költői világban többnyire éj van. A sötétség leple alatt a holdvilágnál elhagyott romok, ódon templomok feketülnek zordonan felénk.

A költő legnagyobb élménye a gyermekkori rettegés és félelem:

„Félelmed húrját pengeti
a szűnyeg és varangy,
A halott szó is testet ölt
Kámzsában lép a hang.

És galyról-galyra lépve csal
Az erdómélyi nesz:
Ejfélkor bőrszárnyat bont
S' mint denevér repes."

Néha komoran szertartásos:

„Ó adjad ünneplődet rám ma
bánat,
Megbánás, ird fel gyermek bü-
neim!

— — — — —
Csend-vallomásom úgy olvad-
jon szívedben
Mint áldozási ostya nyelve-
men."

Pásztor Béla nem számíthat nagy olvasótáborra különösege miatt, de az igazi hozzáértőknek mindig élmény lesz egy-egy új verse. Nem túlozunk, ha legjobb fiatal költőinkkel együtt emlé-
getjük. *Végh György*

BÁLINT GYÖRGY: JÉGTAB-
LÁK, KÖNYVEK, KOLDUSOK
(Athenaeum kiadása). Bálint György az az író, aki írásaiban *majdnem* nagy. Ez a „*majdnem*“ néha végzetes megtorzítást jelent. Csiszolt és éles körvonalú gondolatkokakból építi fel a maga sajátos gondolati építményét. *Majdnem* örök-igazságot mond, de az utolsó kokkát líraiságának, áradó szubjektívizmusának a pecsétjével márkázza, tehát gondolatai gyakran egyéni értékűek maradnak. Vagy stílusa? — Érces, határozott, céltudatos, és Bálint György *majdnem* a legkiválóbb stilisztáink sorába kerül. De egy-egy elkanyarodás, egy felbukkanó ötlet olyan stiláris akadályokat gördít elé, amelyeket csak a gondolati fölöslegnek, az új ötlet feláldozásának árán lehetne leküzdeni. Mit tegyen Bálint György, aki kitűnő publicista, mély gondolkodó és kész stílusművész? Mit adjon fel, hogy mégis önmaga maradjon? Feláldozza a gondolat tér- és időbeli örökkévalóságát.

Ez határozza meg Bálint Györgyöt. Nem a végtelenség perspektívája lebeg szeme előtt, hanem

működését egy lezárt kor- és nemzetegység aktuális törvényei szabják meg. S a mai időkben lehet-e valaki felelőtlenül a jövő korok szolgája, felszabadulhat-e a mának „légritka“, majd magas nyomású szellemi atmoszférája alól, alkothat-e a kor egyetemes hangulatának önkényes mellőzésével kortól, politikától, nemzeti hangulattól független gondolatai rendszereket? Aligha. Főleg akkor nem, ha a szerzőt közelebbről pacskolják bizonyos korhullámok, melyek átáztatják a keserű ízekkel itatják át az író amúgyis cukrozatlan lelkivilágát.

Mindettől eltekintve a munka komoly értéket rejt magában. A szerző mély emberisége uralkodik az egyes cikkekben; akár a társadalom senkinéjét, a nincstelenség purgatóriumában szenvedő embereket vizsgálja, akár a szellem balekségeit gúnyolja, mindig a jó újságíró indokolt harciassága dobban elénk. Egyes köznapi tényeket újra-felvételez, modernebb értékelésben leltároz. A jegyzetek végeredménye mindig keserves gondolati viaskodásból bontakozik ki: jelentéktelen adatokból, gombostűnyi eseményekből rendszereket rögtönöz. Nem egyenes vonalon szárgulva, hanem: lépésről-lépésre megáll, körültekint, mérlegel és ellenérvel. A felelősség tudatában vállalt körültekintésében a tempót a stílus bátor menetessége diktálja. Fanyar és pesszímista. Levon-e ez az értékéből? Nem marad-e akkor is alapos és elgondolkoztató publicista? Azt hiszem: igen. *Baráth Ferenc.*

A FELVIDÉKI MAGYARSÁG HÚSZ ÉVE. 1918—1938. Szerkesztette a Magyar Statisztikai Társaság Államtudományi Intézete. 1938. (Egyetemi Nyomda.)

A húszéves cseh elnyomás hú képe tárgyilagos előadásban, őszinte hangon, a hideg statisztikák, táblázatok és szemléltető térképek tükrében. Először azokat a harcokat ismerteti a

könyv, amelyek a felvidéki magyar társadalom egységének kialakulásához vezettek. Majd a politikai küzdelmek és szociális viszonyok vázolója mellett különösen három szempontból ismereti a cseh elnyomás módszereit: a kulturális, egyházi és gazdasági életben elszenvedett különböző csapásokat. A képmutató, de következetes cseh elnyomást minden téren szemléltetően mutatja be a könyv, amely rövidsége ellenére is igen tanulságos, egyike a legjobb ismertetéseknek, melyek a húsz éves megpróbáltatásról megjelentek.

Fábián István

J. B. PRIESTLEY: VÉGITÉLET. Regény. Fordította Szerb Antal. (Révai.) A kimeríthetetlen rablózsandár játékmotívum ezeregyedik változatának tekinthetjük Priestley Végítélet című regényét. A tipusos detektívregényektől elsősorban abban tér el, hogy nem dolgozik meghökkenő fordulatokkal, a tervezett bűntény arányai egyenletesen bontakoznak ki s a jók és gonoszok, a törvényt védők és ellene vétők táborá nem keveredik össze, hogy aztán egy nagy jelenetben derüljön ki az igazi bűnösök személye. Szinte mértani rajzok szimmetriájával lehetne vázolni a regény szereplőinek helyzetét és ellentétes mozgásait s az érdeklődést nem a regény élethűsége, hanem az ügyes színpadi elrendezés, az okosan adagolt és fokozott feszültség tartja fenn. A bűntény indokolásául itt is, mint a nemesebb detektívregényekben, a pusztá anyagiasság, egyéni gyűlölet vagy bosszú helyett az anormális lelki alkat, a szektává szervezett fanatizmus és örültség szerepel. Ismert motívumként kapcsolódik bele továbbá a modern mítosz, az új csoda-lehetőség, amelyet Verne Gyula képzelőerejével az atomrombolás titkaiból teremtett meg a szerző s amely mint a természettudományok korlátlan hata-

mából táplálkozó hiedelem sikeresen pótolja az emberfölötti erők régi és babonás vonzását.

A regény baloldalán helyezkedik el a három Mac-Michael testvér, a gonoszok feje, akik megszervezik a Végítélet Testvériségét, minthogy mind a hárman különböző gondolatsorból kiindulva ahhoz a következményhez jutottak el, hogy a legnagyobb jótétemény a világ elpusztítása lenne. Paul, a fizikus pokoli genialitással állítja hatalmas fölfedezését a minden emberi képzellet meghaladó kísérletének szolgálatába. Henry, az üzletember roppant vagyonát bocsájtja rendelkezésre, John pedig prófétai lendülettel fanatizálja a szekta híveit. De szembeszáll velük három tettekre kész fiatalember, aki más és más indítóokból vezérelve jut el a Mac-Michael testvérek közelébe és meglepő találkozással fedezi fel a három örült tervét. Meghiúsítani ugyan aligha tudták volna, ha a negyedik muskétás közbe nem lép, a részeges Charlie, aki hősi pilóta-multjának nemességével vezető gépét a magasfeszültségű vezetéknek s élete árán menti meg az emberiséget a pusztulástól. A regény vége derű és boldogság, mert az angolszász szerelem rendelvényszerűen fonja szívárványát a jó és rossz küzdelme és kalandja fölé.

Szerb Antal látható kedvteléssel fordította le Priestley művét, amelyben semmi sincs a hétköznapi unalmából, de amely mégsem több, mint pontosan betanult mozgásokkal dolgozó, szórakoztató akrobatika. Erre az akrobatikára azonban szüksége van olvasónak és irodalomnak egyaránt. A szükség amott mint közvetlen támasztott igény jelentkezik, mint a fantázia éhsége, emitt mint egyensúlyozó lendület, amely a heterogén elemektől elnehezített regényt egy egésszé, egyenletesebben fejlődő, zártabb tipushoz vezető el.

Semjén Gyula.